

Rábavidéki szlovének rönkhúzása

Jelölés

a Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Jegyzékére

A. Az örökség-elem neve:

Rábavidéki szlovének rönkhúzása

B. Az érintett közösségek, csoportok vagy egyének megnevezése

A rönkhúzás élő hagyománya a rábavidéki etnikai közösséghez, a magyarországi szlovén nemzetiséghez, néptáncsoportok, népdalkörök, énekkarok, egyesületek és szlovén nemzetiségi önkormányzatok tagjaihoz kötődik.

C. A jelölt örökség-elem rövid szöveges leírása

A rönkhúzás elterjedése történetileg a teljes magyar-osztrák-szlovén határtérségre jellemző. Olyan dramatikus népszokás, amelyet akkor gyakorolnak, ha a faluban farsang idején senki sem házasodik. A rábavidéki szlovének rönkhúzása a magyar és az osztrák rönkhúzástól abban tér el, hogy szlovén és magyar nyelven beszélnek a résztvevők. Ma is csak akkor tartják meg, ha tényleg nem házasodott senki farsang idején. A szokás ezzel nem csak a nyelv megtartását segíti, az identitás megerősítésében is fontos szerepet játszik. Célja az is, hogy házasodásra, családalapításra ösztönözze a fiatalokat. Ez a mai társadalomban még fontosabb, mint régen. A szlovéneknél pedig az asszimiláció késleltetésének, a fennmaradás biztosításának is eszköze.

D. A jelölést beküldő neve:

Országos Szlovén Önkormányzat, Felsőszölnök

E. A jelölés dátuma

2015

Jelölés

1. Az örökség-elem azonosítása

1.a Az örökség-elem neve

Rábavidéki szlovének rönkhúzása

1.b Az örökség-elem egyéb elnevezése

Borovo gostüvanje porabskih Slovencev

1.c Az érintett közösségek, csoportok vagy egyének azonosítása

A rönkhúzás hagyománya a rábavidéki szlovén nemzetiséghez kötődik, napjainkban az itt élő helyi korosztályos hagyományörző csoportok tartják fenn. Az örökséget hordozó közösséget az archaikus szlovén nyelvjárás azonosítja, amelyet a szokás gyakorlása során használ. A 20. század első felében hagyományosan az idősebb férfiak spontán kezdeményezésére gyakorolták. A váltás a második világháború után történt, amikor a megőrzés érdekében a tanácsok, társadalmi szervezetek, kultúrházak és később a helyi önkormányzatok, a magyarországi szlovének nemzetiségi önkormányzatai és civil szervezetei kezdeményezték, majd „rendezvényként” szervezték. Napjainkban a hagyomány éltetői:

- az Országos Szlovén Önkormányzat (Felsőszölnök)
- a Magyarországi Szlovének Szövetsége (Szentgotthárd)
- a Magyarországi Szlovének Szövetsége (továbbiakban MSZSZ) felsőszölnöki és szakonyfalui néptáncsoportja
- a MSZSZ felsőszölnöki Pável Ágoston Vegyeskara
- a MSZSZ Felsőszölnöki Népdalköre
- a MSZSZ Apátisvánfalvi Népdalköre
- a felsőszölnöki Szent Cecília Egyházi Énekkar

Továbbá a térség falvaiban működő szlovén nyugdíjas egyesületek, az önkéntes tűzoltó egyletek és a szlovén nemzetiségi, valamint helyi önkormányzatok. A szokás megtartásában a falvakból elszármazottak, a Magyarországon diaszpórában élők is részt vesznek, ezért nevezhető a magyarországi szlovén nemzetiség örökség-elemének. Fontos, hogy határon átnyúló résztvevői és támogatói is vannak az anyaország Szlovéniából.

1.d Az örökség-elem földrajzi elhelyezkedése és elterjedtsége

A rönkhúzás történetileg ismert az őrségi magyar falvakban és a szomszédos muravidéki szlovéniai, valamint a burgenlandi osztrák falvakban is. Első írásos említése 1790-ből való (Mogersdorf-Nagyfalva). A többnyelvű nyugat-magyarországi multietnikus határtérségben a 20. század eleje óta gyakorolják és tartják fenn a Szentgotthárd környéki szlovén településeken is. Az örökség-elem ebben a kétnyelvű formájában egy etnikai közösséghez, a magyarországi szlovén nemzetiséghez kötődik. A Szentgotthárd környéki szlovén falvak közül pedig Orfalu (1904) és Rábatótfalu (1906) kapcsán jelenik meg először a sajtóhírekben. Kétvölgyön kívül mindegyik szlovén faluban volt már rönkhúzás. Alsószölnökön (1955), Felsőszölnökön (1973, 2014), háromszor Szakonyfaluban, ötször Apátisvánfalván és ötször Orfaluban, illetve Rábatótfaluban (1983 óta Szentgotthárd része). Az 1999. évben Orfalu és Apátisvánfalva közösen tartotta meg, 2005-ben Apátisvánfalva határon átnyúló rönkhúzást tartott a szlovéniai Čepincivel. 2003-ban a Magyarországi Szlovének Szövetsége szervezte

Szentgotthárd-Rábatótfaluban, 2014-ben pedig a felsőszölnöki székhelyű Országos Szlovén Önkormányzat és a szentgotthárdi Magyarországi Szlovének Szövetsége a helyi szlovén nemzetiségi önkormányzatok és civil szervezetek közreműködésével. A rönkhúzásokon a vidék falvaiból elszármazottak, a Magyarországon diaszpórában élők is részt vesznek, ezért nevezhető a magyarországi szlovén nemzetiség örökség-elemének. Az anyaországi Szlovéniából is érkeznek szereplők.

1.e Az örökség-elem a szellemi kulturális örökség mely területeit képviseli

- a) szóbeli hagyományok és kifejezési formák, beleértve a nyelvet is, mint a szellemi kulturális örökség hordozóját, **Igen**
- b) előadóművészetek, Nem
- c) társadalmi szokások, rítusok és ünnepi események, **Igen**
- d) a természetre és a világegyetemre vonatkozó ismeretek és gyakorlatok, Nem
- e) hagyományos kézművesség; Nem

2. Az örökség-elem leírása

A jelölt szellemi kulturális örökség-elem olyan szokás, amelyet a magyarországi szlovén nemzetiség kulturális örökségeként tudatosan elismer. Élő, nemzedékről nemzedékre átörökített és folyamatosan újrateemtett szokás. Megtartása a farsangi időszakra esik, amely a hagyományos falusi közösségekben a házasságkötések, a lakodalmak legfontosabb időszaka. 1904-től 2014-ig akkor szervezetek meg, ha a faluban senki nem házasodott. Újrateemtésének, megőrzésének célja a házasodásra való ösztönzés a közösség fennmaradása érdekében. A szokás gyakorlása közben szlovén és magyar nyelven hangzanak el a beszédek és az esketés is kétnyelvű. A vendéghívogató szövege egy 19. század elején először kiadott szlovén nyelvű vőfélykönyvből terjedt szájról szájra és kéziratos másolatok révén maradt fenn a mai napig. Az archaikus szlovén anyanyelv használata révén is a hagyomány jelentős szerepet játszik mind a mai napig a magyarországi szlovén közösség azonosságtudata megerősítésében. Bár alakoskodó és mágikus elemei sokban hasonlítanak a farsangi karneválokhoz, ám tartalmában és funkciójában lényegesen eltér azoktól. Alapvető vonása, hogy nem ismétlődik évről évre, formája kötött: a valódi lakodalmak paródiája. Központi és állandó rekvizituma egy hatalmas fenyőtörzs, amit lakodalmas ruhába öltözött fiatalok (koszorúslányok és vőfélyek) húznak végig a falun „násznép”-nek öltözött felnőttek, és farsangi maskarások kíséretében. A szokás eredeti funkciója, hogy azokat a fiatalokat, akik már elérték a megfelelő kort és mégsem házasodtak, tréfásan kipellengérezve figyelmeztessék ebbéli kötelezettségeikre. Régebben általában húshagyókedden, vagy az azt megelőző hétfőn is tartottak mókás lakodalmat. A Szentgotthárd környéki rábavidéki szlovének gyakorlatiasságból 1968 óta farsang vasárnapjára vagy szombatjára időzítik a rendezvényt.

A 20. század első felében spontán szerveződés volt. Később a községi tanács, a művelődési ház és más társadalmi szervek voltak a szervezők. Az 1990-es évek óta a Magyarországi Szlovének Szövetsége közreműködésével általában a helyi önkormányzatok, nemzetiségi önkormányzatok vállalják a szervezéssel járó feladatokat. 2014-ben az Országos Szlovén Önkormányzat, a Felsőszölnöki Szlovén Nemzetiségi Önkormányzat, Felsőszölnök Község Önkormányzata, a Magyarországi Szlovének Szövetsége és a többi szlovén nemzetiségi önkormányzat és civil szervezet összefogásával került megrendezésre.

A lakodalmi paródia az egész falu részvételével történik. Az esemény hírére – miként a valódi lakodalmakban – még a községből elszármazottak, városi rokonok, újabban a külföldön élők is hazajönnek.

A magyarországi szlovén falvak rönkhúzásai kétnyelvűek. A rituálé szövegét mindkét nyelven, előbb szlovénül, aztán magyarul is megismétlik. Ezért is gondoljuk, hogy a „Rábavidéki szlovén rönkhúzás” a magyarországi szlovének etnikus szimbólumává válhat.

A szokásban a szokáscselekedet, a rituális szöveg és a szövegmagyarázat együtt van jelen. A rönkhúzásra azért kerül sor, mert a falu ifjúsága vétett a természet törvénye ellen, s farsang idején nem volt házasságkötés.

A rönkhúzásban az ősi ekehúzás, illetve mágikus szántás emléke él. A téli-tavaszi agrárrítusok körébe tartozott, s célja a termékenység biztosítása volt. Olyan mágikus szertartás, amely a földbevetett mag kikelésére és bő termés hozamra irányul. (Ezt jelképezi a Fašenek (Farsang) alakoskodó süvege is pántlikáival – a földből kikelő magot.)

Az ekehúzás szokásának valamilyen változata egész Európában ismeretes volt, visszamenőleg egészen az ókorig. Egyes szlovéniai vidékeken ma is ekét húznak a legények. Az osztrák-magyar határterületen az ekehúzást a rönkhúzás váltotta fel, amelyhez egy szimbólikus álházassági rítus is csatlakozott. De ennek a háttérben is a termékenység biztosításának a szándéka áll. A szokás legrégebb előfordulása régiókban Nagyfalva, (Modinci, Mogersdorf), ahol már 1790-ben tartottak törzsökhúzást.

Egy erdei lucfenyőt előző nap kivágnak, koronáját feldíszítik és egész éjjel őrzik tűz mellett, hogy a koronája sértetlen maradjon. A fa csúcsának koronája a „menyasszony ártatlanságát” jelképezi. Ha valaki belefűrészelne, másnap a rönkhúzás el is maradna. Az egész rönkhúzás alatt is vigyáz rá az ördög, a főördög Lucifer. Az európai folklórban az ördög általában negatív figuraként jelenik meg. A rönkhúzásnál pozitív szerepet tölt be. Ő vigyáz a fenyő koronájának épségére, a menyasszony ártatlanságának jelképére.

Résztevőinek két csoportja van. Az állandó szereplők, akik a valódi esküvő és lakodalom résztvevőit utánozzák. A másik csoportban a mellékszereplők színesítik az eseményt, akkor szerepelnek főként, ha a menet megáll (borbély, orvos az ápolónővel, cigányasszony, parasztasszonyok, kéményseprő, apáca stb.)

A rönkhúzás forgatókönyvét megőrzik, miként régebben a vőfélykönyveket – szükség esetén aktualizálva újra felhasználják, kölcsön adják más falvaknak. A forgatókönyv csak vázlatos, emlékeztetőnek szolgál. A hagyomány gyakorlói „fejből úgyis tudják” mi a feladatuk. A 2014-ben is elhangzott szöveg állandó részei 1932-re nyúlnak vissza. A rábatótfalvi néhai Gáspár Károlyné édesapja volt akkor a szervező és az 1972. évi apátistvánfalvi rönkhúzásra adták kölcsön, s azóta használták a továbbiakban is.

A szlovén falvakban a főbb szereplők szlovénül és magyarul beszélnek.

Több valódi lakodalmi elem épül be a dramatizált szokásba: a vőlegény és a menyasszony kikérése, az ifjú pár háromszori kihirdetése (mint a templomban), az egyházi és polgári esketés, a násznép összetétele: szülők, násznagyok és násznagyasszonyok, vendég hívogató. Szlovén nyelvű menyasszony búcsúztatót énekelnek és lakodalmi, szerelmi énekeket a felvonulás közben végig.

A rítusmagyarázó szöveget a bíró mondja el a rönkhúzás elején. Azért kell a fiataloknak rönköt húzniuk, mert egyikük sem házasodott meg farsang idején.

A rönkhúzás nemcsak hagyományörzés, a Szentgotthárd környéki szlovének etnikus jelképe, identitásuk megjelenítője, hanem regionális turisztikai látványosság is. Mágikus célja, a rítuscselekmények és szövegek megőrzése karneváli elemeket is tartalmaz.

3. Érvelés a nemzeti jegyzékre való felvétel mellett

Az örökség-elem megóvása a nyelvhasználaton keresztül mintát szolgáltat a szellemi kulturális örökség megőrzésére más nemzetiségi közösségek számára azzal, hogy eredeti formájában újratert és fenntart egy szokást. Az eredeti hagyományhoz ragaszkodva csak akkor gyakorolják, ha tényleg senki nem házasodik abban az évben farsang idején, ami eltér a szomszédos közösségek ma divatos „bolondlakodalmától”. A szokás a generációk közötti párbeszédet, együttműködést és a falusi közösségek újratertését ösztönzi.

4. Megőréssel kapcsolatos intézkedések

4.a Jelenlegi és korábbi erőfeszítések az örökség-elem megőrzésére

Kétvölgyön kívül mindegyik szlovén faluban volt már rönkhúzás. Alsószölnökön (1955), Felsőszölnökön (1973, 2014), háromszor Szakonyfaluban (1972, 1979, 1998), ötször Apátistvánfalván (1932, 1958, 1972, 1999, 2005) és ötször Orfaluban (1904, 1958, 1968, 1994, 1998), illetve Rábatótfaluban (1906, 1932, 1968, 1981, 1996). Az 1999. évben Orfalu és Apátisvánfalva közösen tartotta meg, 2005. évben Apátistvánfalva a szlovéniai Čepinci településsel együtt.

2003-ban a Magyarországi Szlovének Szövetsége szervezte Szentgotthárd-Rábatótfaluban, 2014-ben pedig az Országos Szlovén Önkormányzat és a Magyarországi Szlovének Szövetsége a szlovén nemzetiségi önkormányzatok és civil szervezetek közreműködésével.

A 20. század első felében spontán szerveződés volt. Később a községi tanács, a művelődési ház és más társadalmi szervek voltak a szervezők. Az 1990-es évek óta a Magyarországi Szlovének Szövetsége közreműködésével általában a helyi önkormányzatok, nemzetiségi önkormányzatok vállalják a szervezéssel járó feladatokat. 2014-ben az Országos Szlovén Önkormányzat, a Felsőszölnöki Szlovén Nemzetiségi Önkormányzat, Felsőszölnök Község Önkormányzata, a Magyarországi Szlovének Szövetsége és a többi szlovén nemzetiségi önkormányzat és civil szervezet összefogásával került megrendezésre. 2003-ban és 2014-ben is pályázati támogatással sikerült fedezni a költségeket.

Az Országos Szlovén Önkormányzat közgyűlése a 33/2014. (IV.03.) OSZÖ számú határozatával egyetért az örökség-elem jelölésével és támogatja annak megőrzését.

4.b A megőrzés tervezett lépései

A megőrzési intézkedések közé tartozik, hogy a 2014. évi rönkhúzás kellékei (koszorúslányok ruhája, csokra, vőfélyek kalapja, kötél, rudak stb.) a felsőszölnöki Szlovén Tájháza kerültek. A szlovén és magyar nyelven elhangzott szövegek, a forgatókönyv, a szervezéssel kapcsolatos feljegyzések papíralapon és elektronikusan archiválva szintén. Az előkészítést egy szervező bizottság végezte, s a jövőben is szükség lesz ilyen bizottságra. A költségek fedezésére a jelölő szervezet pályázati lehetőségeket fog keresni a jövőben is. A közfigyelem fokozódása a rábavidéki szlovének számára nem jelent veszélyt. Éppen ellenkezőleg, a turizmus a közösség fennmaradásának egyik fontos lehetősége. A rábavidéki szlovén nemzetiségi és helyi települési önkormányzatok nyilatkozatukkal vállalják a szokás megőrzését és gyakorlását, valamint a megrendezéshez szükséges mindennemű feltételek biztosítását azokban az években, amikor senki nem házasodik a faluban.

Az Országos Szlovén Önkormányzat és az örökség-hordozó közösség képviselőiből álló szervező bizottság vállalja, hogy – valamelyik szlovén településsel közösen – minden második évben megrendezi a kétnyelvű rönkhúzást. A hét szlovén település – Felsőszölnök, Alsószölnök, Szakonyfalu, Szentgotthárd-Rábatótfalu, Apátistvánfalva, Kétvölgy, Orfalu –

valamelyike biztosítaná a helyszínt és lenne társszervező, de mind a hét település közreműködne szereplőkkel a szlovén-magyar nyelvű rönkhúzáson.

4.c A megőrzést veszélyeztető, akadályozó tényezők, a közösségi védőintézkedések korlátai

A megőrzést veszélyezteti, hogy az egyes falvakban egyre kevesebb a fiatal. Ezért a rönkhúzáshoz a szomszéd falvakból is csatlakoznak szereplők. De ennek pozitív oldala is van, mivel erősíti a szlovén közösség összetartozását, identitásának megőrzését. Akadályozó tényező lehet, ha nem sikerül megfelelő pályázatot találni a költségek fedezésére.

4.d A jelölő fél, esetenként az érintett önkormányzatok, valamint közösségek, csoportok és egyének elkötelezettségének mértéke és megnyilvánulási formái

Az örökség-elem megőrzésének érdekében a Magyarországi Szlovének Szövetsége (az általa működtetett kulturális csoportok nevében is), a Szentgotthárd környéki szlovén falvakban működő szlovén nemzetiségi önkormányzatok, települési önkormányzatok nyilatkozzal csatlakoztak az Országos Szlovén Önkormányzat jelöléséhez.

Ezzel a szlovének közössége elkötelezi magát a dramatikus népszokás megőrzésére, erőfeszítéseket tesznek azért, hogy megteremtsék a feltételeket a „Rábavidéki szlovén rönkhúzás” megvalósításához. (Nyilatkozatok mellékelve.)

A jelöléssel kapcsolatos adatok

5. A közösség részvétele a jelölésben és hozzájárulása a felterjesztéshez

A „Rábavidéki szlovén rönkhúzás” örökség-elemet a magyarországi szlovének közössége legszélesebb körű részvételével és előzetes, valamint teljes körű tájékoztatást követő beleegyezésével jelöljük a jegyzékre.

5a. A közösség részvétele a jelölésben és hozzájárulása a felterjesztéshez

A jelölési folyamatban a 2014. évi felsőszölnöki szlovén rönkhúzás előkészítésében és lebonyolításában résztvevők vettek részt. Az Országos Szlovén Önkormányzat közgyűlésének tagjai, akik egyben a települési szlovén nemzetiségi önkormányzatok képviselői, valamint a Magyarországi Szlovének Szövetsége elnökségének tagjai, illetve a szlovén civil szervezetek képviselői. A dramatikus népszokás megújítását támogatták a települési önkormányzatok és a szomszédos szlovéniai önkormányzatok is. A szereplők között voltak szlovéniai résztvevők is. A mindenkori szervező bizottság tagjai a helyi szlovén nemzetiségi önkormányzatok képviselői, valamint az Országos Szlovén Önkormányzat közgyűlésének tagjai, illetve a Magyarországi Szlovének Szövetségének munkatársai, szakértő Mukicsné Kozár Mária magyarországi szlovén néprajzkutató. A jelöléshez szakmai segítséget nyújt a szellemi kulturális örökség Vas megyei referense dr. Illés Péter, a szombathelyi Savaria Múzeum etnológus főmuzeológusa. (Ld. 4.d nyilatkozatokat.)

5.b. Szabad elhatározásból fakadó, előzetes és teljes körű tájékoztatáson alapuló beleegyezés

A magyarországi szlovén közösséget képviselők kinyilvánították beleegyezésüket a jelöléshez és közreműködésüket a fenntartásban. Az örökség-elem fenntartásában résztvevő, a 4. d.

pontban felsoroltak a benyújtandó jelölési anyagot megkapták, céljával egyetértettek, ami a csatolt nyilatkozatokból kitűnik.

5.c. Az örökséghez való hozzáférés szabályainak alkalmazásáról szóló nyilatkozat

A „Rábavidéki szlovén rönkhúzás”-sal kapcsolatban nincsenek olyan jogi lépések, amelyek a jegyzékre való felvételt és a megőrzést megakadályoznák.

6. Dokumentáció

6.a Az előírt dokumentumok csatolva.

6. b Szerzői jogokról való lemondás

Az igazolások mellékletként kerülnek benyújtásra a biztosított nyomtatványokon.

6. c. További források listája

BOROS, Irena

1973 Borovo gostüvanje v Števanovcih. (Rönkhúzás Apátistvánfalván.) In: Narodni Kalendar – Ljudski koledar 1973. 147–150. Budapest

DÖMÖTÖR Tekla

1973 Népszokások költészete. Budapest, 39–44. (1968-as rönkhúzás Rábatótfaluban)

EPERJESSY Ernő

1973 „Borovo gostüvanje.” (Rönkhúzás). In: Narodni kalendar 1973. Budapest, 164–168.

1999 Borovo gostüvanje pri porabskih Slovincih = Rönkhúzás a Rába menti szlovéneknél. In: Kozár Mária szerk.: Etnologija Slovencev na Madžarskem 2. – A magyarországi szlovének néprajza 2. Budapest, 9–128.

FELEKI, Vendel

1987 Plojek vlečenje. (Rönkhúzás). In: Slovenski koledar 1987. Szombathely, 89-91. (1955. évi rönkhúzás Alsószölnökön.)

KOZÁR Mária

1996 Etnološki slovar Slovencev na Madžarskem. = A magyarországi szlovének néprajzi szótára. Szombathely, 20-21.

KOZAR, Marija

2013 Pred 40-imi lejtami. Borovo gostüvanje na Gorenjom Siniki. Porabje, 14. februar 2013. 5. oldal. (40 éve. Rönkhúzás Felsőszölnökön.)

SLOVENSKI KOLEDAR

1997 Szlovén Szövetség kiadása, Szentgotthárd-Murska Sobota. A 153-155. oldalon 8 színes fotó, a hátsó borítón 4 képet közöl az 1996. évi rönkhúzásról Rábatótfaluból.

VAKARCS Kálmán

1933 Tuskóhúzás a szentgotthárdi járásban. In: Ethnographia 1933. 139-149.